

УДК: 81'243(73)

І. О. Білецька, д-р пед. наук, доцент
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини, МОН України
вул. Садова, 2, м. Умань, Черкаська обл., 20300, Україна
irysya-1@mail.ru

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ТА ЗМІСТ РАНЬОГО ІНШОМОВНОГО НАВЧАННЯ У США

Анотація. Здійснено аналіз особливостей навчання іноземних мов на початковому етапі у Сполучених Штатах Америки, базуючись на результатах дослідження провідних американських науковців, що переконливо свідчать про результативність та необхідність раннього іншомовного навчання. З'ясовано, що уряд США зараз працює над удосконаленням іншомовної початкової освіти у всій країні. Основна увага приділяється мовам, які були недостатньо популярними, а зараз мають статус “надзвичайно необхідних мов”, серед них – арабська, фарсі та російська, котрі стали дуже важливими для майбутньої участі держави в світовій політиці. Розглянуто вимоги до розроблення програм з іноземної мови для початкової школи, що передбачає врахування таких параметрів, як розрахунок годин, проект навчального плану, навчальні матеріали, педагогічний персонал, рівень знань учнів, вибір мови, координування і ефективність. Подано коротку характеристику змісту іншомовної початкової освіти. Зазначено, що від рівня сформованості слуховимовних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також розвитку вмінь аудіювання, говоріння, читання та письма, які визначені у програмі для початкової школи, залежить подальший успіх в оволодінні учнями іноземною мовою як засобом іншомовного спілкування.

Ключові слова: іншомовна освіта, іноземна мова, американська школа, початкові класи, програма, вимоги, уміння, навички.

ВСТУП

Високорозвинені країни світу, у тому числі й Сполучені Штати Америки, з метою створення толерантного співтовариства визначили ряд завдань у всьому комплексі політичних, економічних, соціальних, культурних питань, у тому числі й у галузі освіти. Одним із пріоритетних напрямів визначено створення спільного мовного простору, що зумовило велику увагу офіційних та громадських міждержавних і національних організацій та об'єднань до розв'язання проблеми навчання мов на всіх рівнях освіти. Цілком зрозуміло, чому на 32-й Генеральній конференції ЮНЕСКО у Парижі (1998) під час круглого столу міністрів освіти країн світу на тему “Сприяння якості освіти” наголошувалося, що не може бути якісної освіти, якщо вона не дає знання, окрім державної, рідної мови, ще однієї-двох мов, насамперед найпоширеніших у світі.

Тому цілком закономірно, що це призвело до суттєвих змін у парадигмі викладання дисципліни “Іноземна мова” на всіх етапах навчання у США, в тому числі й початковому. На жаль, кілька десятиліть тому вивчення іноземної мови в американських школах було не обов'язковим або розпочиналось у старших класах. Сьогодні ж у цій країні освітня галузь “Іноземна мова” поряд з іншими предметами гуманітарного циклу відіграє особливу роль у розвитку підростаючої особистості, особливо підкреслюється роль раннього іншомовного навчання.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті ми робимо спробу здійснити аналіз особливостей навчання іноземних мов на початковому етапі у США, базуючись на результатах дослідження провідних американських науковців, що переконливо свідчать про результативність та необхідність раннього іншомовного навчання, а також

розглянути вимоги до розроблення програм з іноземної мови для початкової школи та дати коротку характеристику змісту іншомовної початкової освіти.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну основу дослідження становлять праці, американських науковців, присвячених проблемі навчання іноземної мови у початковій школі, в яких висвітлено позитивні результати раннього іншомовного навчання та його вплив на академічні досягнення учнів з інших предметів. Так, П. Армстронг (P. Armstrong) та Дж. Роджерс (J. Rogers) у своїх публікаціях презентують кількісні та якісні показники досягнень учнів початкових класів у процесі вивчення іноземної мови і, як результат, покращення їхньої успішності з математики, читання і рідної мови [1]. Ефективність програм з іноземної мови, які практикувались у початковій школі Луїзіани, та їх вплив на загальний розумовий розвиток школярів описують К. Фостер (K. Foster) і С. Рівз (C. Reeves) [3]. Такі вчені, як А. Гарфінкель (A. Garfinkel) та К. Табор (K. Tabor) провели дослідження, в результаті якого учні початкових класів з середнім рівнем знань продемонстрували значно кращі досягнення з читання англійською мовою після відвідування ними добровільних занять з іноземної мови в позаурочний час [4].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Як стверджують самі американські науковці, навчання іноземної мови на початковому етапі в їхній країні тривалий час було досить віддаленим від світових стандартів. Так, у звіті Центру прикладної лінгвістики за 2008 рік зазначено, що лише у 25 % початкових шкіл вивчалася іноземна мова, при чому державні школи становили всього 15 %. Крім того, департамент освіти США повідомляє, що у той час як 200 мільйонів китайських школярів вивчають англійську мову, яка є обов'язковим предметом для всіх учнів початкової школи, лише 24 тисячі з 54 мільйонів американських дітей, що навчаються у початкових класах, вивчають китайську мову [9].

Проте уряд Сполучених Штатів Америки зараз працює над удосконаленням іншомовної початкової освіти у всій країні. Основна увага приділяється мовам, які були недостатньо популярними, а зараз мають статус “надзвичайно необхідних мов”, серед них – арабська, фарсі та російська, котрі стали дуже важливими для майбутньої участі США в світовій політиці. Раннє вивчення іноземної мови також впливає на розвиток пізнавальних здібностей, навчальних досягнень, ознайомлення дітей з іншими культурами, що сприяє виробленню позитивного ставлення до диверситивності.

Про необхідність і доцільність вивчення іноземної мови у початкових класах говорить і Мері Лінн Редмонд (Mary Lynn Redmond), директор відділу іншомовної освіти університету Вейк Форест (Wake Forest University), а також виконавчий секретар Національної мережі раннього навчання мов: “Діти повинні починати вивчати іноземну мову в дитячому садку і протягом всіх років навчання у школі. Вивчення мов допомагає покращити здібності слухати, пам’ять, креативність і критичне мислення, що становить мислительний процес, який впливає на навчання в цілому” [10]. Вона також стверджує, що діти молодшого віку засвоюють іноземні мови легше, ніж старшого і дорослі, та наголошує на неперервному послідовному вивченні мови для досягнення такого рівня знань, який необхідний для спілкування з людьми у всьому світі. Науковець зазначає, що “зараз батьки більше розуміють важливість раннього іншомовного навчання для розвитку пізнавальних здібностей дитини. Але більшість урядовців все ще притримуються позиції, як і 25 років тому, не визнаючи останніх досліджень неврологів про роль іноземної мови для розумового розвитку” [10]. Якщо у початковій школі, де навчається дитина, немає програми з вивчення іноземної мови, то Редмонд радить батькам дізнатися про такі програми, які функціонують в інших школах, звертаючи увагу на кількість часу, що відводиться на вивчення іноземної мови і як ці уроки перегукуються зі змістовою стороною інших предметів таких, як математика, наука, соціальні дисципліни. Потім батьки можуть звернутися з

проханням впровадження програм з вивчення іноземної мови у навчальний план школи їхньої дитини [10].

Як свідчить звіт Центру прикладної лінгвістики за 2008 рік, найбільш поширеними іноземними мовами у початкових школах є французька та іспанська. Проте позитивні зрушення спостерігаються щодо вивчення китайської та арабської мов.

Американські науковці застерігають, що школи, які планують впровадження нових програм з вивчення іноземних мов у початкових класах, повинні бути добре поінформованими про чинники, які призвели до зникнення програм 50–60-х років, оскільки вони і сьогодні продовжують визначати ефективність програм. Серед них виділяються: недостатня кількість учителів з відповідними мовними навичками та кваліфікацією, що дозволяє навчати іноземній мові саме на ранньому етапі; нереальність цілей програм; відсутність узгодженості на різних рівнях навчання; невідповідність навчальної методології для учнів початкових класів; неадекватні і недостатні навчальні матеріали; відсутність процедури оцінювання рівня знань учнів, роботи вчителів та ефективності програм.

Якщо школа прийняла рішення впроваджувати програму з вивчення іноземної мови на початковому етапі, то перше, на думку американських фахівців, що необхідно зробити – це створити комісію, яка б контролювала цей процес. Така комісія повинна включати всіх тих, хто залучений до виконання програми: батьки, вчителі іноземної мови, вчителі-класоводи, керівництво як початкової, так і середньої шкіл, районна адміністрація і члени громади. Комісія покликана розв'язувати наступні завдання:

- 1) вивчити доцільність раннього початку вивчення іноземної мови перед тим, як упроваджувати програми для початкової школи;

- 2) ознайомившись з професійною літературою (включаючи результати наукових досліджень), проконсультувавшись зі спеціалістами з мови, а також

відвідуючи практикуючі програми, дослідити переваги та обмеження кожної моделі програми;

3) розглянувши навчальний план з іноземної мови у початковій школі та навчальні стратегії, з'ясувати стан навчання іноземної мови на початковому рівні;

4) проаналізувати навчальні плани з іноземної мови на кожному рівні (початкова, середня, старша школи) з метою забезпечення неперервного послідовного навчання, що сприятиме кращому засвоєнню мови;

5) оцінити наявні програми з іноземної мови, що функціонують на рівні певного шкільного округу, щоб врахувати отриману інформацію для подальшої розробки майбутніх програм;

6) інформувати викладачів і адміністраторів, батьків і громадськість про ефективність програм з іноземної мови для початкової школи, навчальних стратегій, що використовуються на цьому рівні, та результати застосування різних моделей програм;

7) визначити, на якому рівні школа, батьки, бізнесові структури та громадськість здійснюють підтримку програм навчання іноземної мови на початковому рівні;

8) виділити найбільш продуктивні моделі програм для місцевого застосування через обговорення філософії іншомовного навчання та результатів розроблених програм [7].

На думку М. Мета (M. Met), Н. Родес (N. Rhodes) і М. Розенбуша (M. Rosenbusch), при укладанні програми з іноземної мови для початкової школи необхідно особливу увагу звернути на такі структурні компоненти, як розрахунок годин, проект навчального плану, навчальні матеріали, педагогічний персонал, рівень знань учнів, вибір мови, координування і ефективність. Двома найбільш важливими аспектами, вважають науковці, є розрахунок годин і вибір мови. Перший аспект передбачає, що мінімальна кількість годин для вивчення іноземної мови в початкових класах становить 75

хвилин на тиждень, тобто один урок через день [8]. М. Мет та Н. Родес пропонують, що “навчання іноземної мови повинне здійснюватись щоденно і не менш як 30 хвилин” [6, с. 438].

Найбільш суперечливим моментом при розробці програми є проблема вибору мови для вивчення [5]. При вирішенні цієї проблеми до уваги слід брати наявність учителів, програмну організацію та розрахунок годин, можливість застосування мовної програми на подальших етапах і мовне розмаїття.

Якщо комісія визначає, що основною метою місцевої програми є оволодіння учнями високим рівнем знань іноземної мови, то вона пропонує, що вивчення мови повинно розпочатись якомога раніше, максималізувати час та інтенсивність програм на кожному рівні, а також рекомендує послідовну програму, яка забезпечить неперервність навчання на всіх етапах. У такому випадку, стверджують М. Мет і Н. Родес, учні зможуть продовжити вивчення мови на кожному етапі та матимуть можливість розпочати вивчення другої іноземної мови або змінити мову на початку середньої чи старшої школи. Всі учні вивчатимуть іноземну мову, “не дивлячись на стиль навчання, рівень досягнень, етнічне чи расове походження, соціально-економічний статус, рідну мову або майбутні цілі навчання [6, с. 438]. При цьому вчителі на всіх етапах навчання повинні мати бездоганні мовні навички, бути добре поінформованими про сучасні навчальні стратегії та методи і працювати як одна команда, щоб забезпечити ретельно розроблений послідовний навчальний план.

Протягом останніх десятиріч навчання іноземної мови в американській початковій школі починається з першого класу (іноді дошкільної установи) і продовжується протягом чотирьох років. У деяких школах початковий етап навчання іноземної мови охоплює 5–8 класи, тому що саме у цей період вводиться вивчення цієї дисципліни.

На початковому ступені закладаються основи володіння іноземною мовою. Безперечно, від рівня сформованості слуховимовних, лексичних, граматичних та орфографічних навичок, а також розвитку вмінь аудіювання, говоріння,

читання та письма, які визначені у програмі, залежить подальший успіх в оволодінні учнями іноземною мовою як засобом іншомовного спілкування.

Обсяг навчального матеріалу на цьому етапі вивчення іноземної мови має бути достатнім, щоб закласти основи володіння кожним видом мовленнєвої діяльності на елементарному комунікативному рівні. Учні вивчають звукову та графічну системи мови, найбільш поширені граматичні явища.

На ефективність організації початкового періоду навчання впливає визначення провідних видів мовленнєвої діяльності. Американські дослідники у галузі іншомовного навчання у початковій школі (Д. Браун, С. Лінс) наголошують, що всі види мовленнєвої діяльності є взаємозалежними компонентами мовленнєвої практики. Оволодіння ними, а також засвоєння різних аспектів мови (фонетичного, лексичного, граматичного) відбувається не ізольовано, а інтегровано.

На цьому етапі учні вчаться сприймати на слух усне мовлення, робити невеликі повідомлення, брати участь у бесіді. Тут важливе місце займають методи, спрямовані на розвиток аудитивних умінь, які є базою для вдосконалення інших мовленнєвих умінь і головним каналом, через який учень здійснює первісний контакт із мовою та культурою, що вивчаються. Особливим кроком до розширення можливостей навчання аудіювання є створення такого мовного середовища на уроці, де спілкування відбувається іноземною мовою. Щоразу, коли вчитель розмовляє цією мовою, учні вправляються в її сприйманні на слух.

Як стверджують американські методисти у галузі початкового іншомовного навчання, на комунікативно спрямованому занятті розвиток умінь говоріння, як правило, не є окремим завданням, яке можна виконати ізольовано, без розвитку інших умінь. Мета навчання говоріння учнів початкової школи полягає в розвитку в них уміння здійснювати усне спілкування в різноманітних ситуаціях відповідно до своїх реальних потреб та інтересів. На ранніх етапах оволодіння мовою дітей навчають елементарних базових фраз, що виражають

прохання, дозволяють отримати уточнення чи коментар, поставити запитання [2, с. 118].

Навчання читання та письма на початковому етапі вивчення іноземної мови, як правило, розпочинається наприкінці 2-го класу і базується на засвоєному в усному мовленні лексико-граматичному матеріалі. На цьому ж ступені ставиться завдання оволодіти технікою читання вголос, а також мовчки з повним розумінням змісту тексту. Американські методисти особливу увагу приділяють вирішенню питання, коли необхідно починати навчання читання і як воно співвідноситься з іншими видами мовленнєвої діяльності, перш за все, з усним мовленням.

Навчання читання тісно пов'язане з навчанням усного мовлення й письма. Інформація, отримана під час читання, використовується в усному мовленні та на письмі під час виконання комплексів післятекстових вправ і завдань. На початковому етапі навчання іноземної мови учні засвоюють графіку та орфографію іноземної мови, використовують письмо як засіб фіксації іншомовного матеріалу та роблять невеликі письмові повідомлення. Тривалий час в історії американської методики навчання письма іноземною мовою надавалося другорядне значення, яке часто зводилося до виконання мовних вправ з акцентом на орфографії та граматичній правильності. Проте в останні роки ситуація змінилася: у курикулумі, який є тематичним, комунікативним і спрямованим на передачу значення, учні використовують письмо для різних цілей залежно від характеру повідомлення, яке вони хочуть передати аудиторії. Варто зазначити, що американські методисти виділяють письмо для комунікації та письмо для публікації.

Результати методичних досліджень, а також багаторічний досвід американських учителів свідчать про те, що домінуючим у навчанні на початковому етапі є усне мовлення. Саме навички та вміння усного мовлення мають позитивний вплив на розвиток умінь в усіх інших видах мовленнєвої діяльності. Поєднання наочно-образного мислення із зростаючою здатністю до

абстрактного мислення, до узагальнення, і створює сприятливі умови для оволодіння іноземною мовою на цьому етапі.

Суттєвою особливістю початкового періоду оволодіння іноземною мовою є те, що тут по-особливому діє навчальна (пізнавальна) мотивація. На початковому етапі вступають в силу закони забування, які активно діють, коли учні вже вивчили значний матеріал і продовжує поступати новий. Все, що повторюється, – нове і воно не вступає в протиріччя зі старим. І хоча значний вплив на цьому етапі має рідна мова, проте ще мало проявляється міжмовна інтерференція.

ВИСНОВКИ

Таким чином, на початку XXI століття науковці та практики (Л. Андерсон (L. Anderson), Д. Озубель (D. Ausubel), Д. Блок (J. Block), Б. Блум (B. Bloom)), предметом інтересів яких є навчання мов, відзначають, що серед основних напрямів модернізації змісту навчання іноземної мови на початковому етапі у сучасній американській школі можна виділити: зорієнтованість на принципи особистісно орієнтованої педагогіки, провідна роль у якій відводиться принципу повного засвоєння програмового матеріалу; підготовка до “діалогу культур”, що охоплює: обізнаність з культурними особливостями основних націй та народностей, що проживають на території США та поза їх межами, багатомовністю сучасного світу та лінгвістичними правами людини; навчання вчитися, що включає: оволодіння технологіями здобувати усну та письмову інформацію соціокультурного плану з різних джерел, реферувати й анотувати знайдений матеріал, систематизувати та узагальнювати його у вигляді діаграм, таблиць, схем; використання іноземної мови у якості засобу навчання при вивченні інших предметів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Armstrong P. W., Rogers J. D. Basic skills revisited : The effects of foreign language instruction on reading, math and language arts / P. W. Armstrong,

J. D. Rogers // Learning Languages. – 1997. – № 2. – P. 20–31.

2. Curtain H., Dahlberg C. A. Languages and children, making the match : foreign language instruction for an early start grades K-8 / H. Curtain, C. A. Dahlberg. – NY : Longman, 2004. – 480 p.

3. Foster K. M., Reeves C. K. FLES improves cognitive skills / K. M. Foster, C. K. Reeves // FLES News. – 1989. – № 2. – P. 4.

4. Garfinkel A., Tabor K. E. Elementary school foreign languages and English reading achievement : A new view of the relationship / A. Garfinkel, K. E. Tabor // Foreign Language Annals. – 1991. – № 24. – P. 375–382.

5. Met M. Which foreign language should students learn? / M. Met // Educational Leadership. – 1989. – № 7. – P. 54–58.

6. Met M., Rhodes N. Priority : Instruction. Elementary school foreign language instruction : Priorities for the 1990s / M. Met, N. Rhodes // Foreign Language Annals. – 1990. – № 23. – P. 433–443.

7. Rosenbusch M. Elementary school foreign language : The establishment and maintenance of strong programs / M. Rosenbusch // Foreign Language Annals. – 1991. – № 24. – P. 297–314.

8. Rosenbusch M. Language learners in the elementary school : Investing in the future / M. Rosenbusch // Foreign language learning, the journey of a lifetime ; ed. by R. Donato, R. Terry. – Lincolnwood, IL : National Textbook, 1995.

9. U.S. Department of Defense. National language conference results announced [Electronic resource]. – Mode of access: www.defenselink.mil/releases/2004/nr20040629-0953.html

10. Walker Ch. Foreign language study important in elementary school / Ch. Walker [Electronic resource]. – Mode of access: www.wfu.edu/wfunews/2004/062404r.html